

SÜREYYA EVREN • **Anarşizmler**

SÜREYYA EVREN 1972 İstanbul doğumlu. 1990'ların ortalarından bugüne anarşizm ve postanarşizm eksenleri üzerinde çalışmayı sürdürdü. *Karaşın, Siyahi ve Anarchist Developments in Cultural Studies* dergilerini çıkartan ekipler içinde yer aldı. Katkıda bulunduğu kitaplardan *Bağbozumları* (2002), *Aranan Kitap* (2007), *Başka Bir Dünya Mümkün* (2002) ve *Post-Anarchism: A Reader* (2011) dogrudan anarşizme dair tartışmalar içeriyor.

İletişim Yayınları 1919 • Politika Dizisi 114

ISBN-13: 978-975-05-1276-6

© 2013 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2013, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

SÜREYYA EVREN

Anarşizmler

Anarşizmin Geçmişi ve
Tarihleri

ÇEVİRENLER
Barış Yıldırım - Elmas Deniz

Neval'e

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	9
ÖNSÖZ (VE SONSÖZ)	
ANARŞİZMİN NELİĞİ: ANARŞİST GEÇMİŞ VE ANARŞİZMİN TARİHLERİ	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
POSTANARŞİZMDEN ANARŞİZMİN KÖKENLERİNE	21
İKİNCİ BÖLÜM	
ANARŞİZMİN KANONİK HİKÂYESİ	49
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ANARŞİST KARA BAYRAKTA NEDEN HİÇ SİYAH YOK!	93
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
TARİHİN ISKALADIĞI	123
BEŞİNCİ BÖLÜM	
BİR HİKÂYİYİ NASIL ANLATIRIZ?	201
ALTINCI BÖLÜM	
'ANARŞİZMDE' HİSSETMEK: ANARŞİZMİN TARİHİNE HİPERMETİNSEL BİR YAKLAŞIM	237
KAYNAKÇA	273

TEŞEKKÜR

Elinizdeki çalışma İngiltere’de Loughborough Üniversitesi’nde 2007-2012 dönemi arasında tamamladığım “What Is Anarchism? A Reflection On The Canon And The Constructive Potential Of Its Destruction” (Anarşizm Nedir?, Kanon ve Kanonun Yıkımının Yapıcı Potansiyeli Hakkında Bir Düşünüm) başlıklı doktora tezine dayanıyor.

Tez çalışması hayatımın yaklaşık beş yılına yayıldı. Tamamen gündemimden çıktığı, unutup gittiğim, başka projelere yöneldiğim ara dönemler de oldu. Sabah akşam başka hiçbir şeyle ilgilenmeden araştırmaya gömülmüş bir kütüphane canlısına dönüştüğüm, gözümün tezden başka hiçbir şey görmediği, tüm ufkumu dipnotlardan seken dipnotların kapladığı uzun aylar da. Tezin önerisiyle başvurularımı yaparken ufaklığın gölgesi bile yoktu aklımda, şimdi kitaba dönüşürken 4 yaşını doldurmuş bir adam olarak hayatımda! Bir bebeğin ilk görüntülenişi, ilk ultrasonlar, nohut çarpıntısını ilk duymak, doğum, bebeğin büyümesi ve hepsinin etrafını saran bir anarşizm araştırması... Düşününce geriye bakıp, olağanüstü geliyor böyle uzun soluklu uğraşların yaşamla üstüste gelişleri. Doğal olarak böylesi bir süreç çok sayıda insanın farklı noktalardan samimi katkısı ile ancak nihayete erdirilebilecek bir yapıya sa-

hip. Hepsini anmak mümkün olmasa da en azından bir kısmına şükranlarımı sunabilmek için bu kitabı vesile etmemi okurların anlayışla karşılayacaklarını umuyorum.

Bu çalışmanın gerçekleşmesine giden yolda önerimin bursu kazandığı ilk andan başlayıp İngiltere’de teze yoğunlaştığım süre boyunca her tür desteklerini eksik etmeyen Ruth Kinna ve Dave Berry’ye öncelikle teşekkür etmek isterim. Anarşizm tarihi üzerine doktora çalışması yapmak benimki gibi bir İstanbul kafasından bakınca hiç de standart bir iş değildi. Dünyada da o kadar yaygın değilmiş ayrı mesele. Ruth Kinna daha sonra tez danışmanım da oldu ve bana her tür deneysel patikada eşlik etti. Onun cesareti ve açıklığı idi kuşkusuz sürekli biraz daha kurcalamaya yönelmemi mümkün kılan ve özellikle bilmediğimiz arazilere girdiğimizde paniğe kapılmadan ilerlememi sağlayan.

Ayrıca Alex Pritchard, Duane Rousselle, Alun Munslow, Matt Wilson, Jarmila Rajas, Saul Newman ve Moya Lloyd’a, Loughborough Üniversitesi’nin bütün kütüphanecilerine, katlarına, raflarına, köşe bucağına, türlü İngiliz kitabevlerine, sahaflarına, publarına, çeşit çeşit biralalarına, Loughborough’nun yağmurlarına, yapraklarına, tren istasyonuna, yüzlerce yıllık pazarına, havasına, sincaplarına, evarkadaşlarına, kuş seslerine, kafelerine, sabah yürüyüşlerine, dostluklarıyla hepsi ayrı can Bezen Balamir Coşkun, Altuğ Coşkun ile Zeynepnaz’a, Hüseyin Nacak, Ayla Nacak ve küçük Doğa’ya da tez günlerinde hep yanımda oldukları için minnettarım...

Son olarak, bunca zaman esasında nelerle uğraştığımı benimde hissetmemi sağlayan varlığı için Gezi Direnişi’ne ve parçası olmuş/olan kişilere, şeylere, anlara tüm kollarımla sarılmak, sağolun varolun demek isterim. Şimdi, o yüzyıl öncesinin mücadelelerini, dünyanın farklı yerlerindeki çabaları, arzuları ve insanların birbirlerine duydukları yakınlığı, bağı, kardeşliği daha iyi anlıyorum, ve hatta biliyorum.

ANARŞİZMİN NELİĞİ: ANARŞİST GEÇMİŞ VE ANARŞİZMİN TARİHLERİ

2010'lardayız. *Occupy (İşgal Et)* hareketleri ve Tahrir Ruhu günün en etkili devrimci sesleri. Bundan yaklaşık on yıl önce, yüzyıl dönümünde, küreselleşme karşıtı hareket diye yaygın olarak adlandırılan hareket tozu dumana katarken dünya solu-na ikram edilen eylem tadı yeniden sokaklarda. Zirve protestoları da denen dönemi başlatan Seattle 1999 Dünya Ticaret Örgütü protestoları 21. yüzyılda dünya radikal siyasetinin kalbinin anarşizmle atacağını yaygın biçimde ilk duyuran işaret-ti muhtemelen; anarşizm bazen kendisi olarak adıyla, sanıyla, örgütlenmesiyle, hareketiyle, 'anarşistler' nam özneleriyle, ama daha çok ve daha etkili bir biçimde de anarşistlerin tekellerinde tutmadıkları, evet zaten tutmak istemedikleri ancak isteseler de tutamayacakları anarşizan prensipleriyle, yataylıkla, hiyerarşi karşıtlığıyla, tahakküm karşıtlığıyla, etiğe yapılan vurguyla, devrim yolunda her yol mübah dememesiyle, amaçlardan çok sürece odaklanmayı öne çıkarmasıyla, deneyselliğiyle, dayatmamasıyla, esnekliğiyle, sosyal, siyasal veya bireysel her tür yaşam formunu anarşist pusuladan geçirip yeni bir deneyde koyultmaya adanlığıyla belirleyici ton oldu.

Elinizdeki bu kitap böylesi bir dinamiğin bir parçası olarak temelde anarşizm nedir sorusuna cevap arayan bir deneme. An-

cak bunu salt kendi 'anarşizm şudur versiyonu'nu önererek değil, bugüne kadar anarşizmin neliğini, anarşizmin nasıl temsil edilebildiğini, anarşist geçmişin hangi yollarla anarşizm tarihlerine dönüştürüldüğünü ve anarşizme dair bilginin yapılması sürecini nasıl 'anarşizan' bir hale sokabileceğimizi araştırarak gerçekleştirilmeyi deniyor.

Birinci Bölüm'de görüleceği üzere, kitap 2000'lerdeki 'post-anarşist dönemeç'i kavramaya çalışarak başlıyor. 'Post-anarşist dönemeç' üzerine çalışmak, bizi 'yeni anarşizme ve '2000'lerin küreselleşme karşıtı hareketleri'ne götürdü.¹ Bununla birlikte, post-anarşizm üzerine tartışmaların kitap içindeki ağırlığı sınırlı. Birinci Bölüm ('yeni anarşizm' ve küreselleşme karşıtı hareketle birlikte) post-anarşizmin, binyıllık dünya politika sahnesindeki gelişimi ve vücut verdiği anarşizmle ilgili temel sorularla yönelen tartışmaların olsa olsa genel bir taslağını sunuyor. Post-anarşizm, tipik olarak 'klasik anarşizm'in karşısında konumlandırılmıştı. Post-anarşistler ile klasik anarşistler arasındaki tartışmalar üzerinde durmak bizi belirli bir yöne ve belirli bir çıkarıma götürüyor: Post-anarşizm ile klasik anarşizm arasındaki bu karşılaşmada taraf olmadan önce anarşizmin tarihsel temsillerini tartışmamız gerekiyor çünkü anarşizmin bugün ne olduğunu ve ne olabileceğini tartışmak anarşizmin dün ne olduğuna dair yorumların üzerine kuruluyor. Sınırın klasik veya post-anarşist tarafında durmak, tam da sorgulanması gereken şeyi, yani anarşizmin mevcut tarihlerini ve anarşist geçmişin egemen temsillerini kanıksama davranışını akla getiriyor. Günümüzde anarşist politikalar için siyasi tarihi can alıcı bir sorun yapan, bugüne dair sorulara aranan cevaplar bir kez daha. Tarihsel temsilin çağdaş tartışmalar ve politikaları nasıl etkilediğini ve etkilemeyi sürdürdüğünü görmek kritik önem taşıyor.

Kitap, benim talihsiz yolculuğumu da gözler önüne seriyor. Çok güncel ve seksi bir konu üzerine kafa patlatmak amaçlan-

1 Birinci bölüm üzerine çalışmaların post-anarşist metinlerden oluşan bir antoloji (*Post-Anarchism: A Reader*, Duane Rousselle ile birlikte, Pluto, 2011) ve yeni bir anarşist incelemeler dergisine özel bir sayı (*Anarchist Developments in Cultural Studies*'in 'Post-Anarchism Today' sayısı, Duane Rousselle ile birlikte, 2010) gibi yan sonuçları oldu.

maktadır: Post-anarşizm. Kişi çantasında Foucault ve Deleuze'ün kitaplarıyla gezerken, anarşizmdeki en güncel tartışmalara yeni bir katkı sunma konusunda coşkuludur. Gelgelelim, kendisini arşivlerin arasında, dünyanın unutulmuş anarşistlerinin yaşamlarındaki ayrıntıları ve 100 yıl önce birbirlerine gönderdikleri mektupları incelerken bulur.

İtiraf edeyim, bu bana hayal edebileceğimin ötesinde keyif verdi. Anarşist tarihin engin okyanusunda kaybolmak, kendimi anarşizm ve anarşist tarihin evrensel ağına gömmeye çalışmak, heyecan verici deneylerdi. 'Yeni bir anarşizm' üzerine çalışmıyordum da, 'yeni bir okuma' üzerine çalışıyordum: Anarşist yazının yeni bir okuması, geçmiş ile temsilinin yeni bir okuması; anarşist tarihin yeni bir okuması!

Peki bu okumanın neresi yeni? Yeni bazı isimler ve olayları dâhil edip, hâlihazırda tarihleştirilmiş kişileri ve belirleyici anları tarihin dışında tutması açısından mı yeni? Yeni arşiv verilerinden bilgi topladığı için mi yeni? Bu okumada yeni olan şey ne?

Cevap, okuma biçimlerinde yatan gizli ideolojilerin sorgulamasında yatıyor olabilir. Geçmişe yeniden odaklanmadan evvel anarşist merceği inceliyorum. Giriş niteliğindeki Birinci Bölüm'ü,² hâkim anarşist anlatıyı farklı açılardan ele alan üç bölüm izliyor. İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Bölümler, anarşizmin bir politik felsefe olarak 'resmi' tarihsel temsilleri üzerinde çalıştığım 'bir bölümler kümesi' niteliğinde.

İkinci Bölüm, hâkim tarihsel anlatı için platform oluşturan temel metinleri konumlandırmaya çalışıyor. Anarşizme ilişkin bilgi nasıl biçimlendi? Bu soru çalışmayı sürükleyen anahtar sorulardan biri oldu.

İkinci Bölüm'de, belirleyici, anarşist literatürün önünü açan iki metni, Paul Eltzbacher'in *The Great Anarchists: Ideas and Teachings of Seven Major Thinkers* çalışmasıyla Geor-

2 Birinci Bölüm'e 'Giriş' değil, Birinci Bölüm diyorum çünkü bir hikâyenin önsözü gibi değil, hikâyenin bir parçası olarak kavranmasını istiyorum. Post-anarşizm bu araştırmaya başlamamın nedeniydi ve sonraki bölümlerin hepsinde post-anarşizmin gölgelerini göreceksiniz. Ayrıca araştırmanın hikâyesi sonucun bir parçası olarak da görüldü.

ge Woodcock'un *Anarchism, A History of Libertarian Ideas and Movements*³ kitabını inceledim. Bilhassa Woodcock'a ve onun yaklaşımının etkilerine odaklandım. Göreceğiniz üzere, Woodcock'un çerçevesini çizdiği anarşizm tarihi 'klasik anarşizm'in süregiden kavramsallaştırılmasını doğrudan etkilemekle kalmamış, 'yeni anarşizm'in parametrelerini de tanımlamıştır. Eltzbacher ve Woodcock gibi klasiklerde karşımıza çıkan ana metinlerin ardından, politik ideolojilerle ilgili ders kitaplarında bu temsilin 'dağılımı'nı izledim. Bir açıdan, varsayımların, önyargıların ve gizli ideolojik perspektiflerin ne şekilde normleştirildiğini ve bir politik hareketin 'resmi tarihini' nasıl yarattıklarını kavramaya çalıştım. Resmi değerlendirmeyi analiz ederken, dışarıda bırakılanlar ve kayıp tarihlere olduğu kadar, çekirdeğin yapılandırılmasına da odaklandım.

Üçüncü Bölüm, literatürün Avrupa merkezli perspektifinden kaynaklanan sorunlarıyla uğraşiyor. Bu bölüm, sadece geçmişte var olan ve anarşist tarihlerden sistematik biçimde çıkartılmış, dünya genelindeki anarşist hareketleri betimlemeyi amaçlamakla kalmıyor, aynı zamanda evrensel anarşist şebekenin, anarşist tarihin çekirdeği ve 'anarşizmin neliğini' tanımlayan merkezi unsur olarak yeniden kavranışını öneriyor.

Dördüncü Bölüm, geleneksel tarihin analizini tamamladığım kısım. Anarşist geçmişin dışarıda bırakılmış diğer tüm unsurlarına adanmış bir bölüm bu. Kadın anarşistler ve anarko-feminizm, gay aktivistler ve queer anarşizmi, anarşist sanatçılar ve sanatsal anarşizm; her biri 'anarşizmin neliği'nin kalbindeki yerlerini talep ederkenki halleriyle ve birbiriyle bağlantılı şekilde gösterildi. Anarşizmin bu rengârenk boyutlarına anarşizm tarihinin yardımcı oyuncularını değil de, anarşist politikaları, anarşist kimliği ve anarşist felsefeyi biçimlendirmede önemli rol oynamış ana dallar olarak yaklaşmak, resmi değerlendirmeyi okurken ne kadar çok şey kaçırdığımızı gösteriyor bize.

Dışarıda bırakılanlarla ilgili ilk bölüm (Üçüncü Bölüm),

3 Türkçesi: *Anarşizm, Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi*, çev. Alev Türker, Kaos Yayınları, İstanbul, 1996.

anarşizmde nelerden mahrum kalındığının incelemesi niteliğinde. Avrupa'ya hareketin başlangıcı ve bitişi olarak öncelik verme sorununu ele alıyor. Anarşist hareketin bir şebekeyi andıran doğasını yakalıyor ve sonraki Avrupa merkezli temsillerin halının altına süpürdüklerini geri çıkartarak, hareketin evrensel erimini vurguluyor. Dışarıda bırakılanlarla ilgili ikinci bölüm (Dördüncü Bölüm) biraz farklı; iki açıdan kitabın argümanını geliştirme görevini görüyor: Öncelikle hareketin aslında ne şekilde yapılandırıldığını açmıyor, oradan yola çıkarak da anarşizmin şebeke kurmak, akışkanlık ve açık uçlulukla ilgili olduğunu öne sürüyor. Sonraki adımda, dışarıda bırakılmaların temsil ve formla ilgili temel anarşist ilkeleri muğlaklaştırdığını gösteriyor. Bu iki mesele de bölümün güçlü temaları arasında.

Üç bölümü literatür analizi ile alternatifleri tartışmaya ayırdıktan sonra, can alıcı bir soruyla yüzleştim: O halde hikâye nasıl anlatılmalı?

Sanki bunun için iki olası yol vardı.

Biri, dışarıda bırakılan tüm unsurları anarşizmin tarihsel temsiline eklemek, literatürdeki çeşitli boşluklara işaret eden ve onların nasıl telafi edileceğini söyleyen bir sonuç bölümü yazmak. Bu anarşizmin daha az Avrupa merkezli, daha az patriyarkal olan bir resmi temsili, en azından böyle bir görevin yerine getirilmesine yarayacak bir kılavuzu ortaya çıkarırdı. Böylesi bir yol, literatürün eleştirisinde yeni bir çizgisel gelişim de sunardı.

İkinci yol, araştırmayı bir adım öteye taşıdı. Bu yaklaşım, anarşizmi daha az Avrupa merkezli, daha az patriyarkal şekilde sunmaya çalışmakla yetinmek yerine, tam da belirli bir geçmişin temsili hakkında düşünmemizi gerektiriyordu. 'Anarşist geçmişin hikâyesini nasıl anlatmalı' sorusu, teorisyenlerin geçmiş ile tarih arasındaki ilişkiyi ve temsil politikalarını tartışmakta olduğu 'postmodern tarih'in kıyılarına götürdü bizi. Bu ikinci yolu izlemek, anarşist tarihi başlangıcından itibaren yeniden hayal etmemizi gerektiriyor. Ayrıca onun çizgiselliğini korumaya çalışmak ne mümkün, ne de anlamlı.

Şiire sadık kalarak, o kadar iddiayla olmasa da, 'daha az katedilmiş olanı seçtim'.⁴

Açılış bölümleri, sanki çizgisel bir telafi etme düzeni izliyor. Çalışmanın gidişatı, yeniden tasavvurun, geçmişin temsiline anarşist bir yaklaşımın ilk belirtisini gördüğümüz Beşinci Bölüm'den sonra değişmeye başlıyor. Ardından, bu tür durumlarda izlenen en eski anarşist stratejiyi izliyoruz: Temsil et fakat aynı zamanda temsil etmenin imkânsızlığını ortaya koy. Tıpkı anarşist bir grupta, grubunu temsil ederken eksiksiz bir temsilin imkânsız olduğunu bilen ve hiçbir zaman bu mümkünmüş gibi davranmayan (dolayısıyla da hiçbir zaman bir temsilcinin edinebileceği ayrıcalıkları edinmeyen) bir 'sözcü' gibi, bizim anarşist geçmiş tarihimiz de böylesi bir görevin tam anlamıyla yerine getirilemeyeceğini, geçmişin asla olduğu gibi temsil edilemeyeceğini ortaya koyarak temsil eder onu. Fakat biz onu anarşist bir tarzla, anarşist ilkelere sadık kalarak ve kusurları kavrayarak temsil etmeye çalışabiliriz.

Aslına bakarsanız, bu çalışmanın tamamı aynı zamanda anarşist literatürün ve anarşist geleneğin anarşizan bir yeniden okuma denemesine tabi tutulması olarak da algılanabilir.

Geleneksel temsildeki, resmi anarşizm tarihindeki sorun pek çok katmana sahip: a) İlk olarak dışarıda bırakmalar sorunumuz var. Temsili değer atfedilmeyen görüşler modernist bir 'anlatı' mantığınca seçiliyor. Bu sadece anarşizm tarihi için geçerli değil. Diğer pek çok politik ideoloji ve kültür tarihçesinde de benzer anlatı dışında bırakmalar görüyoruz; b) aslında anarşist politik geleneklerle de çatışan, ama alışlagelmiş tarih şemalarına benzediği için üzerinde durulmadan benimsenebilen teorinin pratikten üstün olduğu varsayımı gibi bir sorunumuz var; c) son olarak, geçmişin tarih içindeki temsili ve bu görev için en uygun tarihyazımı yöntemini belirleme sorunumuz var.

---

4 Robert Frost'un *The Road Not Taken* şiirinden: "Two roads diverged in a wood, and I—I took the one less traveled by./And that has made all the difference." (İki yol ayrıldı bir ormanda ve ben / ben daha az adımlanmış olanı seçtim / ve burada yattı bütün fark baştan beri – S.E.)

Çalışmanın amacı anarşist geçmişle ilgili bir doğruya ulaşmak değil, anarşist geçmişin anarşizme sadık bir tarihini sunmak. Anarşist geçmiş, anarşist olayların arşivi, seçkiler, anlatılar ve onların anarşizm üzerine tarihsel bir söylem yaratan yorumları var burada. Tam da anarşizmin bu belirli tarihinin içeriği ve biçimi anarşizanlık taşıyabilir. Anarşist tarihte tanımlanan sorun, sadece bir dışarıda bırakma sorunu değil, anarşizmin merkezini ve onun temsili olma iddialarını tanımlama sorunudur.

Bu çalışma, savunduğu tarihsel yaklaşımdan daha çizgisel değil, bu nedenle onu uzamsal olarak, bir harita, hipermetinsel bir ağ olarak tanımlamak isterim. Altıncı Bölüm, şebekenin 'istasyonu' konumunda yer alıyor.

Bu, Altıncı Bölüm'ün diğer bölümler için nihai nokta olduğu veya bir sıralama yapmaya çalıştığım anlamına gelmiyor. Daha çok, Altıncı Bölüm'ün tezdeki pek çok düğümünden çıkan bir sürü bağlantıyı içeren, yapısında ileriye ve geriye uzanan pek çok bağlantı bulunduran ana bir düğüm olduğu anlamına geliyor.

İşte, bu Önsöz'ün bir 'önsöz' olmakla kalmadığını, aynı zamanda bir 'sonsöz' olduğunu açıklama zorunluluğumun nedeni de budur.

Önsöz'ü Sonsöz ile birleştirmek, Edward Soja'dan ödünç aldığı, erken postmodern dönemlerin yerdeğiştirme tekniklerine de gönderme yapan bir jest. Soja, *Postmodern Geographies, The Reassertion of Space in Critical Social Theory* kitabında, aynı zamanda bir 'sonsöz' olan 'önsöz'le çıkar yola. Bu yaklaşımı da şöyle ifade eder:

Postmodern coğrafyalar hakkındaki bir kitaba giriş yapmak (ve onu tamamlamak) için bilhassa uygun bir yol. Hemen başlangıçta zamanın bildik yöntemlerini kurcalama, farklı, daha 'yanal' bağlantıların yapılabilmesi için çizgisel metnin normal akışını sarsma isteğini gösterir (Soja, 1990: 1).

Soja, tarihsel anlatıyı uzamsallaştırmayı amaçlar. Araştırmamız, son bölümde tam da bu şekilde biter; bu önsözün aynı anda bir 'sonsöz', bir 'kapanış' olmasının nedeni de budur.

Bu yaklaşımın ruhu, Beşinci Bölüm'de yer alan, İsviçreli-Fransız avangard sinemacı Jean-Luc Godard'la gerçekleştirilmiş bir röportajdan yapılan alıntıda yakalanıyor:

GAZETECİ: Bay Godard, herhalde bir hikâyenin bir girişi, bir gelişmesi ve bir sonucu olması gerektiğine katılıyorsunuzdur.

JEAN-LUC GODARD: Evet, elbette. Ama illa ki bu sırada değil.

Altıncı Bölüm'de detaylı şekilde göreceğiniz gibi, önerdiğimiz anarşizm, çizgisel, eksensel bir yapıdan ziyade, bilginin şebekeye benzer yapısıyla meşgul olunmasını talep eder.

Özetle: İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Bölümler, anarşizmin ana akım temsillerinin kusurlarını gösteriyor; Beşinci ve Altıncı Bölümler de alternatif bir yaklaşım öneriyor. Beşinci Bölüm, literatürün temsili kusurunu gösterdiği bir zemin üzerinde çalışıyor. Altıncı Bölüm, Hayden White'in getirdiği eleştirinin 'anarşizm nedir' sorusunu yanıtlamaya girişen metinlere bir uygulamasını içeriyor. Hipermetinsel yaklaşımın bir alternatif sağladığı nokta da burası: Çünkü bu yaklaşım temsili değil ve her tarz hikâyeyle, ampirik tarihçelerle bağlantılara yol veriyor. Evet, söylemsel stratejiler, yaratmak istediğimiz şebekenin bileşenlerine pek çok farklı yolla bağlanabilir. Yine de, form açık tutulduğu ve çapraz bağlar kurma olanağı korunduğu süreç sorununun bu olmadığını savunuyoruz.

Çalışma, anarşizmin tanımının merkezine toplumsal ilişkileri geri koysa da, bu meselelere ilişkin sabit bir konum savunmuyor. Bunu yapsaydı, mesela anarşist cinsel politikalara ilişkin bir tartışmaya dönüşebilirdi kolayca. Tartışma da, şu tür sorular etrafında dönerdi: Hangi cinsellik türü en anarşist olanıdır? Hangi tür seks yaşamı anarşist etik kapsamına veya anarşist kipe en sadık olanıdır? Bu çalışmada, böyle soruları cevaplandırmaya kalkışmıyorum. Toplumsal örgütlenme, sanat (sanat yapımı ve 'tüketimi') veya anarşist eylem formlarına ilişkin sorulara en anarşizan yanıtları bulmakla uğraşmıyorum.

Gelgelelim, bu soruların etrafında dönen tartışmaların ve ge-

niş yanıtlar yelpazesinin dünya anarşistleri için daima hayati önem taşımış olduğunu gösteriyorum. Özellikle Dördüncü Bölüm'de (ayrıca Üçüncü Bölüm'de de), anarşizmin küresel şebekesinde, bu tür soruların anarşizmin neliğini biçimlendirmede nasıl daima elzem rol oynamış olduklarını göstermek için, bu sorulara çeşitli örnek yanıtlar veriyorum, bağlantılar ve benzerlikler sunuyorum.

Dolayısıyla, bu çalışma söz konusu soruları teker teker cevaplandırmayı amaçlamaktan ziyade, bunlara benzer tek bir soruyla meşgul oluyor: Anarşizmin temsili hangi formu almalıdır/alabilir? Anarşizmi nasıl anarşistçe kavrar ve temsil ederiz? Bu nasıl mümkündür? Yani “hangi seks daha anarşizandır” hakkında bir söz söylemiyor ancak “hangi seks daha anarşizandır” sorusunun anarşizm tarihindeki önemini cevaplar yelpazesıyla birlikte benzer diğer sorulara bağlayarak anarşist geçmiş kavrayor.

Anarşizmin, günümüzün aktivist çevrelerinden tarihi sanatsal deneylere uzanan, ‘açık-uçlu, deneysel form yaklaşımlarını’ kucaklayan ‘bir form kavrayışı’ olduğunu vurgulayan tanımına ulaştıktan sonra, hem tarihe anarşizan yaklaşan hem de metinlerin anarşist yapısını, yani hipermetni kullanan bir anarşist tarih anlayışı öne çıkıyor.

Hipermetinsellik sayesinde, Soja gibi, “genel amacın izini kaybetmeden anlatıma hemen her noktada girmeyi olanaklı kılan yanal eşleştirmeleri, eşzamanlılıkları dikkate almak” üzere dizilimsel akışı aksatabildim (Soja, 1990: 2). ‘Önsöz’ün yanında ‘sonsöz’ü paranteze almak, “aynı zamanda sonsöz olan önsözler” kullanmak, “bu kasıtlı yeniden dengeleme eyleminin bir oyuncu işaretini sadece” (Soja, 1990: 2).

Dolayısıyla, amacımızı bir kez daha vurgulamak gerekirse, bu çalışma en zengin politik ideolojilerden biri olan anarşizmin hâkim tarihsel temsiliindeki pek çok sorun katmanını göstermeyi, sonra da, ilkesel bir soruya, ‘anarşist geçmiş nasıl temsil edilmeli?’ sorusuna bir cevap aramak adına geçmiş, bilhassa anarşist geçmiş temsil etmenin yollarını tartışmayı amaçlıyor (amaçladı).

Başta, tüm bu çabalar, özellikle de çoklu-kuşkucu tarihi, deneysel tarihi ve hipermetinselliği tartışmamıza dâhil ettiğim bölümler ‘yeni’ ve ‘radikal’ görünebilir (veya görünmüş olabilir); bunun yanında, çalışma aynı zamanda size anlatılan anarşizm içinde ‘yeni’ bir şey olmadığı ‘hissini’ vermeyi de amaçlıyor (amaçladı). Bu, sadece anarşizmin hep olmuş olduğu şeyi yeniden kavrama çabasıdır.

Elbette, “daima farklı bir kavrayış, farklı bir bağlam edinebileceğimizin” fazlasıyla farkındayım (Jenkins, 1995: 21). Dolayısıyla, “yeni bağlamlar –ilkesel ve pratik olarak– ebediyen yeniden bağlamsallaştırmaya açık olduklarından ‘şu andan öncesi’ de öyledir. Bu mantıkla, geçmiş gerçekten arkamızda olsa da, tarihçeler daima ‘ileride’dir; başka bir ifadeyle, ‘şu andan öncesi’ daima ‘tarihsel olarak’ değişkendir çünkü tarih ‘o anlamda’ ölemez” (Jenkins ve Munslow, 2004: 3).

Bu da demek oluyor ki, önerdiğimiz şey, anarşist geçmişi ‘tarihsel olarak’ bir ‘sabitleştirme’ girişimi değil, tam tersi, o tarihsel değişkenliği ‘anarşistçe’ mesken edinmektir.

POSTANARŞİZMDEN ANARŞİZMİN KÖKENLERİNE

Hatırlayacak olursak, anarşizm, küreselleşme karşıtı hareketlerin belirleyiciliği altında geçen 2000'lerin radikal toplumsal hareketlerinin sahip olduğu ana örgütsel ilkelerin arkasındaki esas ideoloji olarak geniş bir kabul görmüştü. 'Küreselleşme karşıtı' hareketin yükselişi anarşizmin de genel olarak canlanmasına bağlandı. Bu yeni hareket renkliydi, enerjikti, etkiliydi ve 'yeni'ydi. Hareketin arkasındaki yaratıcı enerjinin kaynağı olarak büyük ölçüde anarşizm gösterildi (Graeber, 2002: 1). Anarşizm kaos ve şiddet metaforlarının vahşi çağrışımlarından adımı geri alıp bir siyaset felsefesi ve hareket olarak kendisini yeniden yazdıyor gibiydi. Her ne kadar ana akım medyanın kara blok üzerine odaklanma stratejisi sadece bu kör şiddet tutkusunu imajını yeniden üretmeyi, sonuç olarak da hareketi zayıflatmayı amaçlıyorsa da,¹ bu tutumları siyasi düşünürlerin ve aktivistlerin "bütün bu kargaşa neden kopuyor" diye daha da fazla sorup ilgilenmelerine yol açtı. Bu da, 'anarşizm ve yeni 'hareket' hakkında daha fazla akademik ve siyasi çalışmanın gerçekleştirilmesiyle sonuçlandı.

1 Bu yaklaşım hükümetler tarafından da yoğun olarak desteklenmekteydi, Tony Blair'in hareketi "olabildiğince kargaşa yaratma amacıyla zirveden zirveye koşan" "gezici anarşist sirk" olarak resmetmesinden de görülebiliyordu bu destek. Bkz. "Blair: Anarchists will not stop us", BBC News, 16.06.2001. http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk_politics/1392004.stm.

'Küreselleşme karşıtı hareketler' derken genelde turnak işaretleri kullanırız çünkü kuşkusuz hareketin isim babalığını yapacak tek bir yazar yoktur ve dahası, harekete dahil olan aktivistler, gruplar ve inisiyatifler aynı terimi kullanmak konusunda bir konsensüse erişmiş değillerdir. Dolayısıyla hareket çok sayıda isimle anılmıştır. Küresel Adalet Hareketi, Hareketlerin Hareketi, Hareket, Alternatif Küreselleşme Hareketi, Radikal Toplumsal Değişim Hareketleri, Güncel Radikal Aktivizm, Anti-Kapitalist Hareket, Şirket Karşıtı Hareket, Küresel Anti-Kapitalist Protesto Hareketi, Şirket Karşıtı Küreselleşme Hareketi, Tabandan Küreselleşme Hareketi vb. gibi. Aktivistlerin 'küreselleşme karşıtı' teriminden duydukları hoşnutsuzluk ilk olarak terimin 'düşman' tarafından dolaşıma sokulmuş (bir 'Wall Street terimi' veya şirket medyasının ortaya attığı bir terim) olmasından kaynaklanıyordu. Amacı da aktivistleri mülke zarar vermenin keyfi dışında hiçbir elle tutulur gerekçeleri olmadan rüzgâra (yani aslında durdurulamaz olan küreselleşmeye) karşı tüküren modası geçmiş, kör, kendi kendine referanslı gençler olarak damgalamaktı. Aktivistler terimi ayrıca protesto ediyorlardı çünkü küreselleşmeye *per se* karşı değildiler (Conway, 2003).

Yine de terimi kullandığımızda, küreselleşme sözcüğünü, sadece küresel kapitalizm veya küresel neo-liberalizm anlamında, karşımıza alarak kullanıyoruz.

Anarşizm ile hareket arasında karşılıklı yardımlaşma²

Anarşizm ile küreselleşme karşıtı hareket arasındaki ilişki en baştan beri karşılıklı olagelmıştır. Bir tarafta, anarşizm önde ge-

---

2 Kropotkin'in *Karşılıklı Yardımlaşma (Mutual Aid)* adlı kitabının Türkçeye ilk kez kazandırıldığı günlerden beri Mutual Aid teriminin Türkçeye "karşılıklı yardımlaşma" olarak mı yoksa salt "yardımlaşma" olarak mı çevrilmesinin daha uygun olacağı tartışması vardır. Karşılıklı yardımlaşma tercihini burada bir kez daha öne çıkarmamızın bir sebebi de karşılıklı ifadesinin eklenmesinin (ikiden çok değil de) salt iki öge arasında bir karşılıklılığı akla daha çok getiren yanı - çünkü burada anarşizmin küreselleşme karşıtı hareketle ikili bir alışverişinden söz ediliyor.

len aktivist şebekelerin yönsemesini tanımlar ve “radikal toplumsal değişim hareketlerinin ana referans noktası” olarak bulunur (Gordon, 2007: 29). Böylece anarşizm harekete örgütlenme ilkelerini, anarşizm tarihinde sınanmış kullanılacak aletleri (yani yordamları, formları) sağlar. Öte yandan, küreselleşme karşıtı hareketin ‘anarşizan’ yükselişi, kazandığı popülarite ve daha gerçekçi olarak da, anarşizan nosyonların ve hareket içindeki anarşist aktivistlerin çokluğu ile 21. yüzyılın ilk yıllarında, radikal siyasette oynadığı majör rol “geniş bir biçimde anarşizmin canlanışının işareti” olarak yorumlanır (Kinna, 2007: 67). “Geçmiş on yılda, anarşizmin, küresel bir toplumsal hareket ve tutarlı bir siyasi söylemler takımı olarak, 1930’lardan beri görülmemiş bir birlik ve çeşitlilik seviyesinde ve ölçüğünde tam bir canlanışını yaşadı” denmiştir (Gordon, 2007: 29). “Bugüne kadar büyük ölçüde yok sayılmış” bir gelenek olan anarşizm ciddiyle ele alınmayı gerektirmeye başlamıştı (Graeber, 2002: 1). Basitçe söylenirse, küreselleşme karşıtı hareket anarşizmi yeniden masaya getirdi. Marksizmin sol içindeki dominant pozisyonu SSCB’nin çöküşünden çok, küreselleşme karşıtı hareket tarafından sallandı.³ Artık her yerde anarşist direniş ve örgütlenme formlarına rastlanıyordu: “Anarşist direniş ve örgütlenme formları küreselleşme-karşıtı toplumsal merkezlerden eko-feminist cemaatlere, gürültülü sokak parti-

3 John Holloway’ın *Iktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek* (İletişim, çev. Pelin Sıral, 2003) kitabını Marksizmin anarşizanlaşarak, kendini bu anlamda güncelleyerek hâkim pozisyonu korumaya çalışmasına örnek olarak anabiliriz. Tadzio Müller’in eleştirisi açıklayıcıdır: “Açık Marksizm mi?” (*Siyahî*, sayı 1, Kasım-Aralık 2004, s.122-123. İngilizcesi için bkz. <http://www.theglobalsite.ac.uk/review/303mueller.htm>). Ben bu tutumu daha önce David McNally’nin *Another World is Possible: Globalization and Anti-Capitalism* kitabını eleştirirken “küreselleşme karşıtı hareketi mülk edinme” olarak adlandırmıştım (“Appropriating Another World”, *New Formulation*, Kış 2004, Cilt 2 Sayı 2, s. 17-20, <http://www.newformulation.org/4evren.htm>). Negri-Hardt’ın *İmparatorluk* (Ayrıntı, çev. Abdullah Yılmaz, 2008) çıkışları da bir dereceye kadar bu çerçevede düşünülebilir. *Çokluk*’da (Çokluk, *İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, Ayrıntı, çev. Barış Yıldırım, 2004) anarşizmi ele alışlarını Michael Hardt ile *Siyahî* için yaptığımız söyleşide kısısından da olsa tartışmaya çalışmıştık (“Çokluk Üzerine Michael Hardt ile Söyleşi,” Süreyya Evren - Kürşad Kızıltuğ - Bülent Usta, *Siyahî*, sayı 3, s. 4-7). Tabii bu mülk edinme hatı daha kapsamlı bir okumayı gerektiriyor.

lerinden uluslararası zirvelerin engellenmesine, 'alternatif küreselleşme' hareketinin kalbinde yer aldılar... "(Gordon, 2007: 29)" Anarşizm hareketin "kalbiydi"; "onun ruhuydu; harekete dair yeni ve umut verici ne varsa hepsinin kaynağı idi" (Graeber, 2002: 1). Bugünün anti-kapitalist hareketinin arzulanığı "siyasi ve toplumsal otonomi tipinin modeli, anarşist bir tiptir. Anti-kapitalist hareketin ruhu anarşisttir; otoriter olmayan görünümü, solun geleneksel partilerini onaylamaması ve doğrudan eyleme bağlılığı, açıkça liberter sosyalizmin ruhunu taşır" (Sheehan, 2003: 12).

Dolayısıyla, önce anarşistlerin kendileri ve daha önemlisi anarşist ilkeler yeni ortaya çıkan küreselleşme karşıtı hareketin örgütlenme ilkesi olarak hizmet ettiler. Ve sonra peşi sıra da yeni ortaya çıkan hareket hem dünya siyasetinin yeni koşullarında anarşist ilkelerin test edildiği küresel bir platform hizmeti gördü hem de Marksizmi yerinden eden Arşimed kaldıracı oldu ve tüm dünyada anarşizmi, aktivistlerin ve anarşistlerin gündemine taşıdı ve sonuçta da anarşizmin tanınırlığını çok daha fazla arttırdı.⁴ Bu süreç, "Anarşistlerin fikirlerinin etkisini arttırmak için eşi benzeri olmayan bir fırsat yakalamalarıyla" sonuçlandı (Kinna, 2005: 155). Ve teorik zeminde de, sadece anarşist esinli aktivist araştırmalara hız vermekle kalmadı ayrıca günümüz anarşist teorisini de canlandırdı, güçlendirdi. Hat-

4 'Teoman Gee' müstear ismiyle yazan anarşist kalem Gabriel Kuhn, küreselleşme karşıtı hareketlerin yükselmesiyle anarşistlerin prestijlerinin toplumda artışı açıkça anlatıyor: "Anarşist politikalarla haşır neşir olduğum ilk on yıl (1989-1999 arası) bir anarşist olmak bir tür tuhaflıktı ve anarşist çevreler anarşist olmayan siyasi radikaller tarafından bile sadece dalga geçilen ve hakir görülen sosyal gettoları hatırlatmaktaydı. En iyi ihtimalle, tedavi edilemez idealistler olarak görülüyorduk, gerçek dünyadan çok masallar için çatılmış bir adil toplum hayalini kovalayan tiplerdik... Sıklıkla, sırf ciddiye alınmama riskini almamak için, kişi belirli bir olay çerçevesindeki siyasi aktivizme katıldığında anarşist olduğunu ilan etmezdi... Esas olan, anarşistler olarak neredeyse bütün 80'ler ve 90'lar boyunca kendimizi içinde bulduğumuz yalıtılmış ve önemsenmeyen sosyo-politik mekânı akılda tutmaktır... Bu durum Kasım 1999'dan sonra keskin bir biçimde değişti, özellikle ABD'de. Artık medyada anarşistlerden bahseden haberlere rastlamak normal, kişinin kendini anarşist olarak tanıtmaması sıradan, komşundan anarşist diye bahsetmek sıklıkla olan bir şey. Anarşistler nihayet yerlerini almış gibi görünüyorlar" (Teoman Gee, *New Anarchism: Some Thoughts*, Alpine Anarchist Productions, 2003, s. 5-6).

ta anarşizan sosyal teori için yeni bir temel oluşturmada kullanılabilir yeni bir fırsat yarattı. Anarşizm çerçevesinde artan sayıda akademik yayın ve etkinliğe tanıklık ettik, ama daha da önemlisi anarşizm bir radikal düşünce kaynağı olarak giderek daha sık ve yoğun kullanılır oldu (Bowen ve Purkis, 2004; Cohn, 2006; Moore, 2004; Day, 2005; Kissack, 2008; Anderson, 2005; Antliff, 2007; Amster, 2009; Jun, 2009).

Ancak bu özerklenmiş, güncellenmiş çağdaş anarşizm, yaygın inanışa göre 19. yüzyıl anarşizminin Birinci Enternasyonal günlerinden gelen bir reenkarnasyonu veya 1934 İspanyol anarşist devriminin bir yeniden doğuşu değildi. Bu, daha çok, 'yeni' bir şeydi. Ortaya çıkmakta olanın bir anarşizm olduğu konusunda fikir birliği mevcuttu. Bu gördüğümüz, en azından, 'bir tür' anarşizmdi. Ama hangi tür?

"Yeni Anarşizm" terimi, David Graeber'in "Yeni Anarşistler" adlı makalesi, önde gelen Marksist dergilerden *New Left Review*'da yayımlandıktan kısa bir süre sonra geniş biçimde kabul edilir olmuştu.⁵ Örneğin, Sean Sheehan, anarşizme giriş niteli-

5 Öte yandan, Graeber "yeni anarşizm" terimini ortaya atan kimse olma 'onuru'nu reddediyor. Hatta herhangi bir şekilde kullandığını dahi reddediyor. "Ben kendim asla 'yeni anarşist' ifadesini kullanmadım. *New Left Review*'daki yazının başlığında vardı ama başlıkları dergiler koyar yazarlar değil. İtiraz da etmedim ama kendim başlık olarak asla kullanmazdım. Kendimi bilinçli olarak bir tür anarşist olarak tanımladığım ilk günden beri her zaman küçük a ile anarşist saydım – ki bu çeşitli alt-kimliklerin hepsinin üzerindedir" (kişisel email 17.11.2007). İronik biçimde, Graeber bazen şöyle lanse ediyor: "Antropolog, 'yeni anarşist' teorisyen ve aktivist David Graeber" (http://www.glovesoff.org/features/gjamerica_4.html). Aslında Graeber'in *New Left Review*'da çıkan yazısının ilk versiyonu "The Globalization Movement: Some Points of Clarification" adıyla yayınlanmıştı. *Items & Issues* (cilt 2, sayı 3, Sonbahar 2001), *the Social Science Research Council* gazetesi. <http://publications.ssrc.org/items/ItemsWinerter20012.3-4.pdf>. Bu makale bir dizi anarşist örgütlenme ilkesine dayanan yeni hareketin (küreselleşme karşıtı hareketin) ideolojisini kavramlaştırma yönünde erken ve güçlü bir girişimdi. Bu yazıyla sırf dünyadan sol haberler umuduyla öteyi beriyi omuzlarken üye olduğum Florida Left adlı bir email grubunda şans eseri karşılaşmıştım. Bu metindeki kavramlar o kadar yeniydi ki metni hemen Türkçeye çevirmeye giriştiğimde bazı terimleri hiç anlamlandıramadım ve Graeber'e bir emaille sordum (ilk yayınlandığı yer *Varlık*, Sayı 1131, Aralık 2001, s. 45-49. Daha sonra *Başka Bir Dünya Mümkün* adlı derlememizin içinde de yer aldı: "Küreselleşme Hareketi", *Başka Bir Dünya Mümkün* içinde, Stüdyo Imge Yayınları, derleyenler: Süreyya Evren - Rahmi G. Ögdül, 2002, s. 106-116). Bu terimler şunlardı: Bre-

ğindeki kitabı *Anarchism*'i (Sheehan, 2003) “Küresel Anarşizm/ Yeni Anarşizm” başlıklı bir bölümle açmıştı. Siyasi bir felsefe ve hareket olarak anarşizmi tanıtmaya amaçlanan bir kitap, ‘Seattle Muharebesi’nin, Kasım 1999’da Dünya Ticaret Örgütü’ne karşı gerçekleştirilen efsanevi protestoların detaylı tasvirleriyle başlıyordu (Sheehan, 2003: 7-23). Elbette terim aktivist çevreler tarafından kullanıldığında, illa ki David Graeber’in *New Left Review* makalesindeki kullanımına referans veriliyor demek değildi. ‘Yeni anarşistler’ ifadesi “günümüz anarşist çevrelerinde daha geniş bir kullanıma” sahiptir (Gee, 2003: 3).

Yeni anarşizmin ‘yeni’liği temelde referanslarının aşırı geniş yelpazesindeydi. Uygulanan bütün anarşizan ilkeler, fiili deneyimlerle tanımlanıyordu. Açıkçası, hareketi belirli bir anarşist teorinin uygulanması olarak resmetme yönünde hiçbir eğilim yoktu (ki bu aslında temel bir anarşist tutumdur). Graeber’e göre, küreselleşme karşıtı hareket “yeni örgütlenme formları yaratmak” hakkındaydı. İdeoloji eksikliği çekmiyordu. Bu yeni örgütlenme formlarının kendileri hareketin ideolojisiydi. Devletler, partiler veya şirketler gibi yukarıdan aşağı örgütlenmiş yapılar yerine yatay şebekeleri yaratmaya ve bu yatay şebekeleri harekete geçirmeye dayanıyordu. Bunlar “merkezsizleşmiş, hiyerarşik olmayan konsensüs demokrasisine dayanan şebekeler”di⁶ (Graeber, 2002: 70). Bununla birlikte, Uri Gordon bize, “hareket odaklı bir yaklaşımla, günümüz anarşist ideolojisi”nin bir analizini sunar (Gordon, 2007: 29). Gordon’un tespit ettiği yaşayan anarşizmin ideolojik çekirdeğinin

---

ak-outs (molalar), fishbowls (akvaryumlar), blocking concerns (engelleyici kaygılar), vibes-watchers (gözetmenler), facilitation tools (kolaylaştırıcı araçlar) ve spokescouncils (sözcü konseyleri). Doğrudan demokrasi için hareket içinde kullanılan bir dizi teknik terimdir bu anılanlar. Zaten bu terimler Graeber tarafından farklı bir şeyler döndüğünü örneklemek için kullanılmıştı – herkes için yeniydiler. Makalenin *New Left Review* versiyonu metnin gövdesinde bu açıklamaları içermektedir.

- 6 Şebekelerin kendisi anarşist olan bu formunun Deleuzeyen, rizomatik yönü de sıklıkla vurgulanmıştır (Farrer, 2006). Farrer ayrıca rizomatik yapısının altını çizdiği küreselleşme karşıtı hareketin bir postyapısalcı anarşizm formu olarak nitelenebileceğini ve toplumsal olarak deneysel bir kültüre sahip olduğunu ifade etmişti.

“devrimci vizyonlara ve stratejilere açık-uçlu, deneysel bir yaklaşım” olması sürpriz değildir⁷ (Gordon, 2007: 29).

Protesto yöntemleri ve anti-kapitalist hareketin sembolik jestleri, zaman zaman pragmatizm ile de birleşen “neo-liberalizme karşı anarşist esinli muhalefet” olarak adlandırılır (Sheehan, 2003: 16). Bu açık-uçluluk ‘yeni anarşizm’e ilave bir ele avuca sığmazlık katmış, bu da sonradan, ‘klasik anarşizm’den bir kopuş olarak konumlandırılmasını mümkün kılmıştır. Aslında ‘klasik anarşizm’ bir başka tartışmalı kavramdır. Sıklıkla, 19. yüzyıldan bir grup anarşist yazarının çalışmalarıyla temsil edilen, sabit bir ideoloji olarak konumlandırılır. Hatta bu yazarların düşünceleri de sadece ‘klasik anarşistler’le ilgili önyargıları onaylamaya yarayan belirli fikir kümelerine indirgenmiştir. ‘Yeni’ anarşizmi ‘klasik’ anarşizme karşı konumlandıran fikirler etrafında dönen tartışmalar “anarşizm içinde bir paradigma değişimi”nin “kavramsal ve maddi kanıtı” olarak anlaşılmışlardır (Bowen ve Purkis, 2004: 5).

Pek çok durumda, bu tartışma kolaylıkla ‘post-anarşizm klasik anarşizme karşı’ formülüyle anlaşılan bir tartışmaya dönüşürülmüştür. Postanarşizm hakkındaki çalışmalar ve tartışmalar büyük ölçüde anarşizmi yeniden konumlandırmaya yönelik ihtiyacın, günün politik koşullarında ciddi artış göstermesine sebep olmuştur.

‘Yeni anarşizm’in “koordinasyon sistemiyle” postanarşizmin postyapısalcılığa referansları arasında özellikle “kendi değerlerini cisimleştiren bir solu nasıl inşa edeceğimiz konusunda,

7 Aslında bu tür bir tarihyazımını en az Zapatistalara kadar esnetecek şekilde geriye çekmek gerekir. Zapatistalar tümüyle postanarşist bir anarşizmin habercisi, yeni anarşist diyebileceğimiz herşeyin başlatıcısı oldular denebilir. 1994’te başlayan ayaklanma (ki bu başlangıç tarihi de Graeber’in çıktüğünü söylediği ulusötesi ticaret bölgelerine karşı bir duruşun başlangıcıydı) daha başlar başlamaz kendini öncelilerden ayırdı ve iktidarı ele geçirmeme söylemini örmeye başladı. Marcos hareketi biricik tutmak ve kendilerinden başlatmak istiyordu ama çok açıkta post teorilerin etkisi ve anarşizan yönelim. Ya da şöyle diyelim, Zapatistaların başlattığı ‘bir hayır birçok evet’, iktidarı almama, temsiliyetsizlik, (olabildiğince) lidersizlik gibi anarşizan tınlayan ilkeler *encuentrolar* aracılığıyla Batılı aktivistlerle birleştikten sonra dünyaya önemli ölçüde anarşist aktivistler eliyle yayıldı ve anarşizan niteliği çoğaldı. Zapatistaların anarşist eleştirisine ise başka bir vesileyle ileride bakmak gerekebilir.

“büyük yakınlık” vardır. “Değerleri kendine içkin olan bir sol, otorite ve baskı kullanmadan serpilen soldur, kendini hem içe dönük hem de dışa dönük hınçtan kurtarmış soldur” (Kang, 2005: 90).

Postanarşizm, klasik anarşizm ile yeni anarşizmi karşı karşıya getiren tartışmalara, 60’lardan bugüne çoğalan güncel post-yapısalcı felsefenin etkisini doğrudan taşımıştır. Postanarşizmin küreselleşme karşıtı hareketlerle bağlantısı Anglofon dünyada postanarşizm ile anılan en önemli iki yazar tarafından da hissedilmiştir. Hem Saul Newman hem de Todd May bu bağlantının altını tutarlı ifadelerle çizmişlerdir. *Siyahî* için gerçekleştirdiğimiz söyleşilerde her ikisi de ‘Seattle sonrası küreselleşme karşıtı hareketin’ ‘kesinlikle’ ve kuşkusuz’ postyapısalcı anarşizm (postanarşizm) ile paralel motiflere sahip olduğunu belirttiler. May, “her iki hareketi de belirleyen benzer fikirleri” şöyle sıralar: “İndirgenemez mücadeleler, yerel politikalar ve ittifaklar, etik bir yönseme, özcü düşünüşe karşı bir direniş”.⁸ Newman daha da ileri gider ve küreselleşme karşıtı hareketle postanarşizm arasındaki paralel motifleri vurgularken, bir postanarşizm tanımı da yapar: “Postanarşizm, klasik anarşizmin eşitlikçi ve özgürleşmeci yönlerini günümüzde radikal siyasi mücadelelerin olumsal, çoğulcu, farklı kimliklere ve perspektiflere açık olduğunun ve farklı konulara odaklandığının –yani sadece ekonomik konulara odaklanmadığının– farkında oluşun kombine edilmesini hedefleyen bir siyasi mantıktır” (Newman, 2005).

Burada Newman postanarşizmi, klasik anarşizmden içgörülerle yeni anarşist epistemolojileri kombine etme girişimi olarak tanımlıyor. Fakat öte yandan postanarşizmin küreselleşme karşıtı hareketlerin teorik karşılığını yaratma girişimi olduğu da savunulabilir. Postanarşizm üzerine tartışmaların yükseleşme geçmesi doğrudan küreselleşme karşıtı hareketlerin Seatt-

---

8 “Postyapısalcı Anarşizm Sahaya İniyor,” Todd May ile söyleşi, *Siyahî*, sayı 1, 2004, s. 12-15. Ayrıca Rebecca deWitt ile söyleşisinde de, May şöyle diyor: “Bir aktivist olarak, DTÖ’yi elimine etmeyi hedefleyen yakın dönem nümayişleriyle kendimi uyum içinde görüyorum” (May, 2000).

le sonrası ruhuna bağlıdır. Postyapısalcılıkla/postmodernizmle anarşizmi çeşitli şekillerde birleştirmeye yönelik teorik girişimler birden dünya çapında aktivistlerin ve aktivizme dikkat kesilmiş araştırmacıların dikkatini çekti, onlar tarafından kucaklandı. Postanarşizmin bir “izm”e dönüşmesini, çeşitli anarşizmler ailesi içinde bir akım olarak algılanmasını büyük ölçüde Jason Adams’ın açtığı web sitesi ve email listesine borçluyuz. Adams email grubunu bir Yahoo grubu olarak 9 Ekim 2002’de başlattı, Şubat 2003’te bir web sayfası yaptı ve sonra grubun mail list sağlayıcısı Spoon Collective oldu ve böylece Yahoo’dan ayrılındı politik bir server’a geçildi. O günlerdeki emaillerin tonu belirli bir heyecanı yansıtır.⁹

Adams’ın kendisi, Seattle nümayişlerinden önce o sıralar yaşamakta olduğu Seattle’da bir yıl kadar gösterilere hazırlık yapmış bir aktivist ve aynı zamanda genç bir akademisyen adayıydı. Ayrıca N30 Uluslararası Eylem Günü Komitesi’nin örgütlenmesinde önemli bir rol oynadı. Tüm dünyada DTÖ’ye karşı eylemlerin koordine edilmesinde email grubu ve web sitesiyle ciddi bir etkisi oldu bu oluşumun. (Dolayısıyla email grubu ve web sitesi denilen aletlerin doğrudan siyasi etki uyandırma gücünün çok taze olduğu günlerdi.) DTÖ gösterileri Adams’ın da ‘postanarşizme doğru teorik direksiyonu kırmaya başladığı ana viraj oldu. “Postanarchism in a Nutshell”¹⁰ adlı denemesinde, postanarşizmin kısa bir tanımını verir ve içeriğinin hatlarını çizer (Adams, 2003). Adams postyapısalcılığı 1968 Mayıs’ının anarşizan hareketlerinden doğmuş ve sonraki otuz yılda da epey gelişmiş ve nihayetinde de ‘postanarşizm formunda ana köklerinden birinin (anarşizmin) teorisini ve pratiğini güçlendirmek ve genişletmek üzere geri gelmiş radikal biçimde an-

9 Postanarşizm grubunun Spoon Collective’deki tüm arşivine şuradan ulaşılabilir: <http://www.drifline.org/cgi-bin/archive/archive.cgi?list=spoon-archives/postanarchism.archive>. Fakat heyecan tonu esas Yahoo grubunun arşivlerinde izlenebiliyor, ancak maalesef Yahoo grup arşivlerine bakabilmek için gruba üye olmak gerekmektedir: <http://groups.yahoo.com/group/postanarchism>.

10 Adams’ın bu çok anılan denemesi *Postanarchism in a Bombshell* adıyla da *Aporia* dergisinde yayınlanmıştı. Bkz. <http://aporijournal.tripod.com/postanarchism.htm>. Türkçesi: Jason Adams, “Fındık Kabuğunu Doldurmayan Postanarşizm,” *Siyahî*, sayı 2, Ocak-Şubat 2005, s. 76-78.

ti-otoriter bir teori olarak alır. Postyapısalcılığın bu şekilde konumlandırılması ilk bakışta kulağa geleceği kadar marjinal ve periferik değildir.

Julian Bourg örneğin, Mayıs 1968'in mirası olarak etik bir dönüşümü alır. Mayıs 68'i "kurtuluşun içkin etiği" olarak çizer. Mayıs 68'de başlayan tartışmalarla 70'lerde Fransız teorisinde süren tartışmalar arasında etik konusunda bir süreklilik görür (Bourg, 2007: 7). "Buna göre kurtuluş etiği sınıf-tabanlı devrimci –ve hatta reformist– siyasetin yargılarının yetersiz bulunduğu toplumsal mekânlarda doğdu. Örneğin, popüler 'kişisel olan politiktir' düsturu özünde fazlasıyla etikti; 1968'in kendisi etiği imliyordu, hem eleştirel hem de olumlayıcı yanlarıyla kurtuluş etiğini" (Bourg, 2007: 6).

Kurtuluş etiğine vurgu her zaman anarşistlerin devrimci/siyasi eylem ve teori sırasındaki öncelikli kaygısı olarak zaten bilinir. Bu yüzden prefigüratif politikalar anarşizmin mihenk taşlarından biri olagelmıştır. Bourg'a göre, Mayıs 1968 eylemcileri basitçe şunları ilan ediyorlardı: "Özgürlük yeterince özgür değil, eşitlik yeterince eşitlenebilir değil ve hayal gücü yeterince hayal edilmiş değil" (Bourg, 2007: 7).

Bourg'un önerdiği bağlantı "Fransız düşüncesi" içindeki etik kaygıların tarihsel kökleriyle ilgilidir bu da Mayıs 68'in toplumsal hareketlerine ve aktivizmine kadar uzanır. Bourg Deleuze-Guattari'nin *Anti-Ödip*'inin 1968'in antinomian ruhunun etik yönünü ön plana çıkaran bir çalışma olduğunu ve 1968 sonrası görülen antinomianizmin daha geniş kültürel ambiyasını somutlaştırdığını söyler (Bourg, 2007: 106-107).

Küreselleşme karşıtı hareketlere, anarşizme ve Fransız teorisine yakın olan herkes Bourg'un Mayıs 68 hareketinin değerlerini listelediği çalışmasına baktığında aradaki benzerlikleri görecektir: "İmgelem, insan faydası, iletişim, neşelilik, ifade, eğlence, özgürlük, kendiliğindenlik, dayanışma, yabancılaşma olmaması, yüksek sesle konuşmak, diyalog, yararcı olmama, ütopya, hayaller, fantaziler, topluluk, birlik, antiotoriteriyenlik, öz-yönetim, doğrudan demokrasi, eşitlik, kendi kendini temsil, kardeşlik ve nefsi müdafaa" (Bourg, 2007: 7).